והכוכין ארכן ד'. פי' רבינו שמואל שהמת ג' אמות ונשניל האמון לריך אמה רביעית ואין נראה דבפרק המלביע (שבת לב. ושם ד"ה אשתמה) משמע בהדיא דעד כתפיו של אדם ג' אמות דאמרי' התם אמון ע' וכפורת טפח הרי כאן עשרה וגמירי כל טומת דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתתא ואישתכח דלמעלה מעשרה הוה קאי דמכתפיו עד למטה י"ח טפחים ותרי תילתי שה טפחים ושני שליש אישתכח דלמעלה מי"ח ושליש קאי ואי מראשו לא הוי אלא י"ח לא הוה קאי למעלה מי' דמראשו ועד כתפו מחזיק הרבה יותר מטפח ושליש ובתרגום אחשורוש אספתא אילטליב על ג' אמות כו' וחתוני ראש היו והכוכין דארכן ארבע משוס לוחרו ורחשו ודפי האמון[1]: **ורומן** שבעה. פירש רבינו שמואל כדי שיהא פותח טפח באמון אלא מהא הטומאה נוקעת ועולה ומטמא העובר על גביו (ג) שאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף יט: ושם) מדלגין היינו ע"ג אמונות כו' ומפ' התם טעמא משום דרוב אמונות יש בהן פותח טפח ומיהו לא היה מועיל אלא לענין טומאה דאוריתא אבל מדרבנן מיהא טמא העובר עליהן כדאמר התם דגזרו עליהן ולא התירו אלא לבלכת למקום מצוה לקראת מלכים ומפרש ריב"ם [1]שהכוכין שהם היו פתוחים מן הצד שהיו מניחין את המתים לתוכן דאילו היו סתומין היתה נוקעת טומאה ועולה ואדרבה יותר יש טומאה כשהוא פותח טפח כיון שהוא סתום דאילו לא היה פותח טפח לא היתה טומאה נוקעת ועולה אלא כנגדה והשתא כשהוא פותח טפח הוי כאילו כל ארכו ורחבו מלא טומאה ונוקעת ועולה אפי' שלא כנגד הטומאה והביא ראיה מדאמר בפ"ק (לעיל דף יב. ושם) פרק פלימיו מטמא כל סביביו ומטמא במגע מן התורה הנוגע כל סביביו אע"פ שאין המת ממלא כל הבית כולו ומסתמא כמו כן יטמא על גביו אע"פ שיש פותח טפח ואין להאריך כאן וא"ת כיון שגזרו בקבר אפילו יש שם פותח טפח א"כ גם בבית אפי' לא פרק פלימיו יטמא שביביו כי היכי דבית סתום יש לו דין קבר סתום ה"נ פתוח יש לו דין קבר פתוח וי"ל דבקבר גזרו יש באמון פותח טפח אטו אין בו כו' אבל בית אין בית אלא יהא בו פותח טפח ובית אטו קבר לא דלו לגזור ור"י הביא ראיה דבסתום אפי' פותח טפח בוקע ועולה דתניא גבי אהל דנזיר (נזיר דף נג: ושם) או בקבר לרבות קבר סתום ומדקאמר סתום ולא פתוח א"כ הוי כפותח טפח ואפ"ה מרבה סתום ומיהו מה שפירש דאם אין בו פותח טפח אין בוקע ועולה אלא כנגד הטומאה לא ידע ר"י מנא ליה דבכל ענין מרבה קרא קבר סתום שיטמא כל סביביו ולמעלה אפי' אין בו פותח טפח ועוד יש ראיה מ[1](מדתניא) באהלות (פ"ג מ"ז) בית שהוא קטור תחת הבית ויש בו פותח טפח וביליאתו פותח טפח עומאה בתוכו הבית טהור עומאה בבית מה שבתוכו טהור יש בו פותח טפח ואין ביליאתו פותח טפח הבית טמא כו' דאין דאין ביליאתו פותח טפח חשיב כסתום אע"פ שיש בו פותח טפח בוקעת ועולה ומיהו קשה לר"י מתני' באהלות (פ"ד מ"ב) ומייתי לה בהעור והרוטב (חולין דף קכה:) [תיבת] המגדל [1][שיש בה פותח טפח] ואין ביליאתו פותח טפח [1](ויש בה כוך) טומאה בתוכה מה שבבית טמא עומאה בבית מה שבתוכה טהור לפי שדרך עומאה לצאת ואין דרך עומאה ליכנס פי' שדרך להוציא מן המגדל דרך הבית והשתא קשה ג"ל טעמא שדרך עומאה לצאת תיפוק ליה דבוקעת ועולה כיון דאין ביליאתה פותח טפח ורבי יוסי נמי אמאי פליג התם ומטהר לפי שיכול להוציא חצאין חצאין פי' כחצי זית שאין מטמא באהל או מפני שיכול לשרפה במקומה וכן קתני סיפא העמידה על פתחו פתח לתוך עומאה בתוכה הבית טהור ואמאי והא עומאה בוקעת ועולה וי"ל דבכלים אין דין קבר לחיות בוקע ועולה דאין מבטלו:

ורחבן

ורומן שבעה. להכניס האמון בריוח וגם להיות אויר טפח

ורחבן

דרך הרבים שש עשרה אמות [א]דרך ערי מקלט שלשים ושתים אמות א"ר הונא מאי קראה דכתיב [1]תכין לך הדרך דרך הדרך: דרך המלך אין לה שיעור: [ב]שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו: דרך הקבר אין לה שיעור: משום יקרא דשכבא: המעמד דייני ציפורי אמרו בת ד' קבין כו': ת"ר [ג]המוכר קברו דרך קברו מקום מעמדו ובית הספדו באין בני משפחה וקוברין אותו על כרחו משום פגם משפחה: ת"ר [1]אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד [2]הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי עבדי א"ל כדתניא אמר רבי יהודה ביהודה בראשונה לא היו פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת [ד]כגון [ג]עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו אמרו לו א"כ אף בשבת מותר לעשות כן אחתיה דרמי בר פפא הוה נסיבא ליה לרב אויא שכיבא עבד לה מעמד ומושב א"ר יוסף טעה בתרתי טעה [1]שאין עושין אלא בקרובים והוא עבד אפילו ברחוקים וטעה [1]שאין עושין אלא ביום ראשון והוא עבד ביום שני אביי אמר בהא נמי טעה [1]שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עשה בעיר רבא אמר בהא נמי טעה [ה]שאין עושין אלא במקום שנהגו והתם לא נהוג מיתיבי אמרו לו אם כן אף בשבת מותר לעשות כן ואי אמרת בבית הקברות וביום א' בית הקברות בשבת מאי בעי בעיר הסמוכה לבית הקברות דאמטיוהו בין השמשות: **מתני'** המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר עושה תוכה של מערה ד' אמות על שש ופותח לתוכה שמונה כוכין שלש מכאן ושלש מכאן ושנים מבנגדן וכוכין ארכן ארבע אמות ורומן שבע

ולא מרבנן אהם לא פירשו כלום: **אלא בקרובים.** קרובי המת שאינם מתאבלים בחיים למעמדות ומושבות לכבוד המת: **ביום ראשון.** שנקבר המת: ומשני **בעיר הסמוכה לבית הקברות והוא דאמטיוהו כו'.** ולאחר שהחשיך היה להם לעשות מעמד ומושב בחזירתן דאלכתי יום ראשון קרינא ביה דהא לענין אבילות נמי אמרינן [1]בחיים ק:] אבילות לילה דרבנן שהלילה הולך אחר היום: **מתני' לעשות לו קבר.** והם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו אלא כל בני משפחה נקברין במערה אחת כל אחד בכוח בפני עצמו הלכך המוכר לחבירו מקום קבר מכר לו מקום לב' מערות ואחר ביניהן ומקום הכוכין חוץ מן המערות ד' אמות תחת הקרקע לכל כותלי המערות דלקמן ולר"ש ד' מערות: **עושה תוכה של מערה.** כלומר עושה חללה של מערה ד' אמות רחב באורך שם וגובה המערה מפורש בתוספתא [פ"ו ה"ז] ארבע אמות: **ופותח לתוכה.** חופר בכותלי המערה וממלאו פתוחין לחללה: **שלש מכאן.** בכותל האורך שם אמות שמימין הפתח וכן בכותל השני שמשמאל הפתח: **ושנים כנגדו.** [א] של פתח בכותל אמצעי שרחבו ד'. וכן סדרן מרחיק חצי אמה מזוית הכותל האורך של לד הפתח וחופר כוך רחב ששה טפחים דהיינו אמה ומניח כותל אמה וחופר כוך שני אמה ומניח כותל אמה וחופר כוך שלישי אמה ומניח חצי אמה בזוית פרנסת כותל של ו' אמות נשלשה הכוכין ג' אמות לשני אחיריים שביניהם שתי אמות לשתי הזויות חצי חצי אמה דהיינו ה)[אמה והיינו] ו' אמות וכן יעשה לכותל האורך שכנגדו וכענין זה יעשה שני הכוכין בכותל הקצר שכנגד הפתח דהוי ד' אמות מניח חצי אמה בזוית מכאן וחצי אמה בזוית השני וחופר ב' כוכין של ב' אמות וריוח ביניהן אמה הרי ארבע אמות: **והכוכין ארבע אמות ארכן.** שהמת ארכו שלש אמות ונשניל אדון שהוא מונח בו לריך אמה רביעית בין ו)הקרקע לאדון שלא לטמא העובדים (ז) דרך המערה

ארבעה

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"ח מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ה:

סב ב מיי' פ"ה מהל' מלכים הלכה ג:

סג ג מיי' פכ"ד מהל' מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רח סעיף ז ועוש"ע י"ד סי' שסו סעיף ח:

סד ד מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה ד סמג עשין מד"מ ב טוש"ד סי' שעו [וכרב אלפס מ"ק פ"ג דף לט:]:

סה ה ו ז ח ט מיי' שם הל' ד:

סו י מיי' פכ"ח מהלכות מכירה הלכה י סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רח סעיף ו:

רבינו גרשום

דרך הרבים ה) י' אמה כדגרסינן במסכת שבת (דף צח) שתי גזוזטראות ברשות הרבים זו כנגד זו ואמרינן בגמ' אמר רב משום ר' חייא עגלות תחתיהן ובינייהן וצידיהן רשות הרבים אמר אביי בין עגלה לעגלה כמלא אורך עגלה וכמה אורך עגלה חמש ועגלה אחרת חמש ובין עגלה לעגלה חמש אמות ואמה יתירה דקאי כה בן לוי דבי משתלפי קרשים ונקיט להו והרי לך עשרה בעגלות דמשכן: תכין לך הדרך. דרך מצי למכתב למה לי דכתב הדרך הרי מרבי עוד בשיעור דרך אחר דהיינו ב' דרכים ששיעורן ל"ב אמה: משום דזילותא דשכבא. צריך הרחקה יותר שלא יריחו הכל ריחו: מעמד. מקום שעושין בו הספד לנחם אבל: וקוברין למוכר בעל כרחו שלא לוקח משום פגם משפחה. של מת כלומר שלא יאמרו לא היה לו מקום לקבור ומחזירין דמיו ללוקח: הכל הבלים ג' הכל הבלים ג' הכל הבל אחד הרי כולן ד'. כלומר מה שנברא בד' ימי בראשית הבל הוא סופו ליבלות: אמרו לו אם כן. דלא עבדו טפי אלא כי האי גוונא דעומדין ד' פעמים. אפי' בשבת יהא מותר לעשות כן דאין בו שום איסור ולא שום מלאכה ואמאי לא עבדו הכי בשבת: עבד לה. רב אויא בעלה אפי' ברחוקים של המת העמיד והושיב. ביום ראשון כשקברו המת. ס"ד דלא עבדו אלא ביום ראשון ובבית הקברות ביום ראשון בשבת היכי משכחת לה והא לא מצי למיקבר בשבת אלא שמע מינה אפי' בעיר וביום שני מצי עבדו. ומשני לעולם בבית הקברות וביום ראשון ולא ביום שני והכא במאי עסקינן בעיר הסמוכה לבית הקברות ואמטייה למת בין השמשות וכשקברוהו מבעוד יום ולא הספיקו לבוא עד שהחשיכה ומשום הכי הואיל דליכא איסור שבת מצי למיעבד התם בבית הקברות. כך אמר המורה מפני מה היו עושין המעמד ויושבין כשחוזרין מבית הקברות מפני ששדין מלוין אותן וכשיושבין ועומדין הצבור במקום אחד הולכין להם השדין ומפני מה לוקחין עפר ומריחין אותו ואחר כך משליכין על ראשם ואחריהם מפני שנזכור כי עפר אנחנו: **אים'** המוכר לחבירו מקום לעשות בו קבר. כלומר לעשות בו מערה וכוכין עושה תוכה של מערה ד' אמות על ר' אמות ופותח לתוכה של מערה שכורה בג' כתליה בסלע ח' כוכין ג' מיכן בכותל האורך וג' מיכן בכותל האורך השני וב' כנגדן בכותל הרוחב ובאותו כותל שכנגד

ה) לכאורה צ"ל ע"ז אמה דכן הוא שיעור הה"ר ואלכן בסוף הדיבור מפרש ג"כ והרי לך עשרה בעגלות המשכן וכ"ע

מסורת הש"ס

ה) ב"ק ס: סנהדרין כ: [יבמות עו: פסחים קי:].

ג) כתובות פד. בכורות נב:.

ג) מגילה דף כג:. ד) בב"מ:

(קידושין. ה) ר"מ. ו) [פי' כין תקנת הכוך לאדון עי' תוי"ט]. ז) [וע"ש תוס' פסחים קט: ד"ה בכוס].

ח) [התוי"ט כתב דל"ל התוספות]. **ט)** ב"ל מדמתן.

י) ר"מ. כ) [ריטב"ן ורש"ש מ"ז].

תורה אור השלם

1 תֵּכִין לָךְ הַדֶּרֶךְ תַּשְׁלִשֵׁתָ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ אֲשֶׁר יַנְחִילֶךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לְנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ:

דברים יט ג

2 הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֵל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל:

קהלת א ב

הגהות הב"ח

(**א**) רשב"ם ד"ה ורומן ז' וכו' העובדים על גבי המערה: (**ב**) תוס' ד"ה ורומן וכו' על גביו כמו שאמר:

הגהות הגר"א

[**א**] רשב"ם ד"ה ופותח כנגדו כו'. אבל הרמב"ם כתב שבין כל קבר שבלדדים אמה ומחצה וכן שנים האמצעים ג' אמות (ועמ"ש כביו כיו"ד סי' שסב ס"ק ח):

מוסף רש"י

שהמלך פורץ גדר. שלא אחרים (ב"ק ס:) נדרים (ד). לעשות לו דרך. קבר מיתו לפרקדו או לכרמו (יבמות עו:) לשדהו ולכרמו (סנהדרין כ:) ולאוכלסין שלו, לאחרינן דרך המלך אין לה שיעור (ב"ק ס:). **מקום מעמדו.** שעושין מעמדות שבעה למת (בכורות נב:).

ו) סוטה מד. אלנות פט"ו מ"ח, ב) הלייר ע"פ הרש"ש

מוסף רש"י

חצר הקבר. שלפני המערה כדאמר סדר נזיר הקבורות בב"ב, שעושין מערות גדולות של שם (ע"ל ד') על שם ומיסר כמותלה בגיב כוכין לריוכות כמתם המת ומוחבו לתוכן והמערה מקוסה מתקרה וכיסוי ועושה גומא רחבה בגלד המערה ופותח פי המערה לתוך הגומא כמוחל המערה כמין פתח, ואותה גומא היא חלר הקבר (סוטה מד:). **העומד בתוכו טהור.** כל מקום שהוא עומד בה טהור. דכיון דמערה חלוקה הימנה ומחיצותיה גיכרות, לא גזר רבנן בתחום שבתוכה שיתפסו ד' אמות שביבותיה לגלד המערה, דכי גזר רבנן אלרבע אמות בתת המטמא בחיר, וכגון למעלה אבל גב המערה, כדי להרחיק את האדם מלהסיל על הטומאה, אבל כאן יש היכר (שם).

רבינו גרשום

הפתח ובכותל הרחב שהפתח של מערה שם אין עושין בו כוכין וכן דין השיעור הכוכין של כל אחד ארכו ד' אמות ורוחבו ארבעה טפחים ורחבו ששה ומכניסין בתוכה המת עם ארונו וכיצד מחלקין ג' כוכין בכותל האורוך של מערה מרחיק הכוך הראשון מכותל רוחב המערה חצי אמה והכוך עצמו רחבו אמה ובין כוך זה לכוך אחר צריך אמה הרחקה ומקום הכוך השני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי אמה ביניתים כי היכי דלא נגעי אהדדי והכוך השלישי אמה הרי בין תפישת ג' כוכין ובינייהם ה' אמה ובין כוך שלישי לכותל המערה בסיום המערה חצי אמה הרי בין חצי אמה זו וחצי אמה אחרת אמה אחת ו) הוי פה על הו' הרי י' אמות והם הכי נמי שיש ג' כוכין לאידך כותל של אורך המערה הרי כאן י' כוכין ובכותל אחר של רוחב המערה חופר ב' כוכין כנגד של כוכין שבאורך הכתלים שפונים להללו ב' ועושה וחולק אותם באלו ד' אמות של רוחב המערה וכיצד. ירחיק חצי אמה מכותל המערה ועושה כוך אמה ורוחב ובין כוך לחבירו אמה והכוך השני עצמו אמה ובין כוך שני לכותל המערה חצי אמה הרי אמה כאן בין שני כוכין (בין מקומן) ובינייהן שלש אמות ושני חצאי אמה הסמוכין לכותלי המערה הרי כאן ד' אמות ותוך המערה ד' אמות על שש הכל פנוי אבל בכתלים ולפנים מהם בתוך הסלע היו חופרין שיעור כוכין הללו ומכניסין בכוך המת בארונו: ר' שמעון אומר עושה תוכה של מערה פנוי שש ברוחב על ח' אמות באורך ופותח לתוכה וכורה בכתליה י"ג כוכין ד' מיכן בכותל האורוך שירחיק מכותל רוחב המערה חצי אמה מכל כותל והכוך אמה בין כוך ראשון לכוך שני אמה וכוך שני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי אמה ובין כוך שלישי לכוך רביעי אמה וכוך רביעי אמה ובין כוך רביעי לכותל המערה חצי אמה הרי לך כאן בין ד' כוכין והפסקות שבין הכוכין ועם שני חצאי אמה שסמוך לקרנות ח' אמות והם הכי נמי עבדין באידך כותל דאורך המערה הרי לך ח' כוכין בין שני צידין אורך כותלי המערה

ו) נראה דל"ל הוספה על הה' הרי ו'.

ארבעה מכלן. בכותל שמרכו ח' ד' אמות לרוחב הד' כוכין וג' אמות לשלשה אורות שביניהן ושני חצאי אמה לשני הזויות של אותו הכותל הרי ח' אמות: **אחד מימין הפתח כו'.** בגמרא מפרש היכי קיימי: **ועושה חצר כו'.** בין המוכר מקום לחבירו לעשות קבר בין המקבל לעשות לחבירו קבר צריך לעשות חצר למעלה על פי המערה מקום פנוי ו' על ו': **כמלא המטה וקוביה.** כלומר ושאלי המטה: **ופותח לתוכה שתי מערות.** הן מערה דלעיל ועוד מערה אחרת כנגדה דהוו להו ב' מערות בין הכל לחצר ובכל אחת יש בה ח' כוכין ועכשיו יוכלו ושאלי המטה לבא מכאן ומכאן מן הצדדין שאין שם מערה לחצר ולא יהו דורסין על גבי המערות. וליכא לפרושי ופותח לתוכה שתי מערות בר מהך דלעיל דהוו להו ג' דהא פרכינן בגמ' [ע"ב] דאי לא תימא הכי ד' מערות לר"ש היכי עביד להו כו' ואי איתא הכי נמי הוה מצי לאקשויי ההיא קושיא עצמה בג' מערות לרבנן. והא דתנא לעיל מערה ואח"כ חצר ואחר כך מערה שניה שכנגדה דהיכי ליתני עושה חצר ופותח לתוכה ב' מערות והלא אין קרוי חצר עד שיעשה תחלה המערה שהחצר לפניה דאין קרוי חצר אלא דבר שהוא כניסת בית או כניסת מערה: **ופותח לתוכה.** שהמוכר או המקבל צריך לתת מקום ולעשות שתי מערות שכל זה תורת קבר הוא: מערה דרבנן כזה:

ר' שמעון אומר ארבע. מערות צריך לעשות מארבע רוחות החצר ובכל מערה י"ג כוכין כזה:

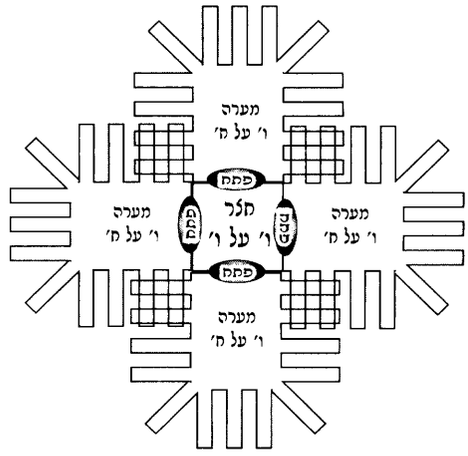

הכל לפי הסלע. אכוכין קאי אאם הקרקע חזק ח"ל הפרש אמה בין כוך לכוך לכותל ועושה יותר מי"ג כוכין ואם סלע הבא בידים ירחיק יותר מאמה זה מזה ולא יעשה יותר מד' או ה' כוכין במערה ומי שמקבל לעשות קבר לחבירו אין מושבין לכוכין אלא לפי חוזק הקרקע ירבה או ימעט כוכין. ונראה בעיני דאמערות נמי קאי דהכל לפי הסלע יעשה מערות הרבה מכל לד ולשון התוספתא (פ"ו ה"ז) מוכיח דקא תני ופותח לתוכה שתי מערות ר"ש אומר ד' לד' רוחותיה ר' יהודה אומר בסלע הבא בידו פותח את שתיהן מרוח אחת אמרו לו אי אפשר לר"ש ושאלי המטה עוברין על גבי המערות: **גמ'** ה"ג בפי' ר"ח **הני תרי להיכא שדי להו אי לבראי הא קמיתדשי ותו התנן חצר הקבר העומד בתוכו חצר הקבר בשדה מיגה ומגדל ולא נטמא במה שעבר על גבי המערות לר"ש ועכשיו עומד בחצר הקבר טהור דאין כאן כוך ואם איתא הרי נטמא בהאל שמהאיל על גבי הכוכין שתחת החצר. ובספרים שלנו כתוב אי לגואי בתוך המערה שמופר קבר ד' אמות בקרקע המערה הא קא מיתדשי כשרוצה לקבור בכוכי הכותל הסמוך לו ולא נהירא דאין זה דומה לשאר הכוכין ולא אסיק אדעתיה לאקשויי שיהא כוך זה משונה מן שאר הכוכין להיות תחת שולי המערה אלא בכותל הוא כשאר כוכין והלכך פריך אי לבראי הא קא מיתדשי: דעביד לה כמין גגר.** מגעול של פתח זקוף שיורד מלמעלה למטה כן עשה שני כוכין משני לידי הפתח זקופין כמין בור עמוקין ד' אמות ורחבין ו' על ו' ונתן המתים זקופים ובסמוך לכותל החצר עשאן דמשום ההוא פורתא לא מיתדשי שאין מתקרבין כל כך אחורי הפתח:

קבורת

ורחבן ששה. ואפי' למ"ד בסוכה (דף ח.) שהאדם תופס אמה היינו כשהוא לבוש אבל מת שאינו לבוש כל כך אף עם האמרון לא הוי כי אם אמה ותדע דבגלא מלבוש אין מחזיק אמה דהא מקום אינו אלא אמה על אמה ברוס ג' אמות ואי אדם ערום מחזיק אמה אמה באמתא היכי יתיב:

ועושה חצר על פתח המערה. כאן משמע שהחצר גבוה מן המערה דהא בעי למימר בגמרא שאחד מימין הפתח ואחד משמאל נכנסין לתוך החצר דקאמר בגמרא אי לבראי הא קא מיתדשי וקשה דבפרק משוח מלחמה (סוטה דף מד.) משמע שאין החצר שוה עם קרקע עולם אלא עמוק וצריך לעלות כשיוצא ממנו דמפליג בין פתחה למעלה לפתחה מן הצד וכן פ"ה אם וי"ל דאע"פ שהחצר עמוקה המערה עמוקה הימנה:

אי לבראי הא קא מיתדשי. ה"ה דה"מ למיפרך הא קא נגעי אהדדי אלא אומר ר"ת משום דה"מ לשנויי במעמיק כדמשני בסמוך ועדיפא מיניה פריך: **ותו** התנן חצר הקבר העומד בתוכה טהור. וא"ת לר"ש היכי אזיל כיון שיש ד' מערות לד' רוחות וכי תימא באמה שבין כוך לכוך האמר בפרק משוח מלחמה (שם) דמת תופס ארבע אמות היכא דלא מסיימי מחיצות ודוקא בחצר הוא דמסיימי מחיצות אינו תופס ופ"ה דאזיל אם בשדה תיבה ומגדל:

דעביד להו כמין גגר. תימה אכתי העומד בתוכו אמאי טהור הא מת תפיס ד' אמות דהא לא מסיימי מחיצות דאמה קבור בתוך החצר עצמו ואם היינו אומרים דכותל המערה הוא אמה אחי שפיר אבל לא משמע הכי לקמן דחשיב כ"ב לר"ש וי"ח לרבנן משמע שאין בין אהל המערה לחצר כלום וכ"ת דמהדר ליה מחילה סביב המת א"כ לא הוי אהל אם על שם ומסר ממנה הרבה שיש מ' מתים לד' פתחי החצר הפתוחין לד' מערות [ועוד] קשה לר"י דאיך יתכן שאין פתח המערה רחב אלא ב' אמות ואיך יכנסו עם המת דע"כ אין בו יותר דכוך העשוי כמין גגר רחב אמה על אמה וא"כ צריך להרחיק כל כוך מקרן זוית אמה דאי לאו הכי אי אפשר דלא נגעי אהדדי מ' כוכין שבחצר הרי לב' הכוכין ב' אמות ואמה שמגיע לכל קרן וקרן ולא נשאר כי אם שתי אמות לפתח ואומר רש"י דיכול להיות הפתח רחב שלש אמות וכגון שירחיק לעולם הכוך שמימין הפתח אמה ושבשמאל יעשה בקרן זוית [ב]הרי ג' אמות לב' כוכין עם הריוח נשארו ג' אמות לפתח ואע"פ שהכוך שבשמאל שהוא ממש בקרן זוית אינו רחוק מאותו שמונה לאורך המערה בשביבה אלא אחי אמה אין להקפיד הואיל וזה עשוי כמין גגר ואין רחבו אלא אמה על אמה ואע"פ שאנו מקפידין באותו שמושבב לרוחב המערה להרחיקה מקרן זוית אחי אמה אע"פ שאותו שמושבב בתוך המערה רחוק כמו כן מקרן זוית אחי אמה ומתרחק והולך בשוה לצד דרום והמונח ברוחב המערה הולך בשוה לצד מזרח ואינן מקורבין יחד אלא בראשיו מ"מ לא חילקו חכמים בשוכבין ועוד יש ליתן טעם דאפילו לא היו מרחיקין אותו שמושבב לרוחב המערה אחי אמה מן הקרן לא היו מרחיקין כלום שלא היו יכולים לפחות אמה ברוחב המערה בשביל כך ולקבר דאם כן רחבה ה' וזה אינו יכול להיות לר"ש מפני אותן הכוכין שבצד הפתח מימין ומשמאל ולרבנן נמי דליכא כוכין לצד הפתח לא הוו יכולים לקבר רחבה מד' דאם כן איך היו מכניסין

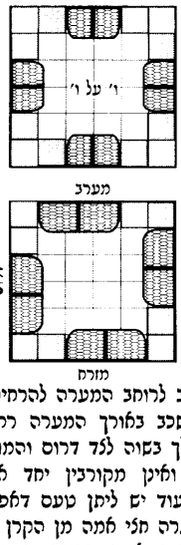

המרון

גמ' הני תרי להיכא שדי להו אי לבראי הא קמיתדשי ותו התנן חצר הקבר **העומד בתוכו טהור.** והכי פירושו הני תרי כוכי דר"ש דקתני אחד משמאל הפתח ואחד מימינו לאיזה צד ממשיך ארכו והיאך חופרין ד' אמות של ארכן. אם בכותל המערה שתחת החצר חופרין אותו אחד מימין הפתח ואחד משמאל ותופסין הכוכין תחת קרקע החצר ד' אמות: **הא קמיתדשי.** ברגלי ושאלי המטה וקוביה שמושיבים שם הרבה. ולא דמי לדריסת ושאלי המטה שדורסין על גבי המערות המוקפות מכל צד כשמניחין את המטה לחצר דהתם בשביל הילוך לפי שעה לא קפיד ר"ש: **ותו.** דאם תמצי לומר דלדוושא לא חיים התנן בהדיא דהנכנס לחצר הקבר בשדה מיגה ומגדל ולא נטמא במה שעבר על גבי המערות לר"ש ועכשיו עומד בחצר הקבר טהור דאין כאן כוך ואם איתא הרי נטמא בהאל שמהאיל על גבי הכוכין שתחת החצר. ובספרים שלנו כתוב אי לגואי בתוך המערה שמופר קבר ד' אמות בקרקע המערה הא קא מיתדשי כשרוצה לקבור בכוכי הכותל הסמוך לו ולא נהירא דאין זה דומה לשאר הכוכין ולא אסיק אדעתיה לאקשויי שיהא כוך זה משונה מן שאר הכוכין להיות תחת שולי המערה אלא בכותל הוא כשאר כוכין והלכך פריך אי לבראי הא קא מיתדשי דמיתדשי בדריסת רגלי בני אדם. ומתקיף לה ר' יוחנן אם כן דבעמידה זקופין מוקים להו בכותל

עין משפט נר מצוה

פז א מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הלכה ט וע"ש:

רבינו גרשום (המשך)

וג' מכנגדן ברוחב המערה שרוחב המערה ו' אמות ובין ו' אמות הללו עבוד ג' כוכין שצריך להרחיק מכותלי אורך המערה חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן דהיינו אמה וג' כוכין ג' אמות ובינייהן ב' אמות היינו ו' אמות וכוך אחד עשה מימין הפתח וכוך אחד משמאל הרי כאן י"ג כוכין בכותלי המערה מד' רוחותיה. וקא שייל בגמ' אליבא דר' שמעון להיכן מוקים ב' כוכין הללו שבכותל פתח המערה: ורושה חצר על פתח המערה לדברי הכל בין אליבא דתנא קמא ובין אליבא דר' שמעון שתהא ו' אמות באורך ושש אמות ברוחב כמלא המטה וקוברי המת שיכולין ליכנס שם ובהכי סגי להו וקסבר תנא קמא אם רצה לפתוח מי שקנה חצר הקברות שתי מערות אחת פתוחה מצד אחד של חצר ואחת פתוחה מצד שני של חצר דשאי לעשות כן דליכא למיחש לשום טומאה בחצר ור' שמעון אומר דשאי לפתוח ד' מערות (ד' מערות) לד' רוחות לד' כותלי החצר וכל מערה י"ג כוכין: דשב"ג אומר הכל לפי הסלע. כלומר לא אזלינן בחר אותו שיעור חשבון של כוכין דרבנן ור' שמעון אא"כ היא חזקה וקשה אותה שחופרין בה את הכוכין יכול לפתוח בו כוכין יותר מאלו בתוך ח' אמות ולא צריך להרחיק כוך מן חבירו אמה כי אם בפחות הפסק סגי בינתים ואם סלע הבא בידים הוא צריך הרחקה טפי מאמה בין כוך לכוך שלא תפחת: וקא בעי השתא בגמ' היאך תרי כוכי אליבא דר' שמעון דקתני דעבדי שני כוכין אחד מימין הפתח ואחד משמאל הך תרי כוכין היכן שדי להו כלומר באיזה מקום מן המערה מוקים להו אי לגואי לתוך גופה של מערה בתוך חללה חופרין בקרקע הא קמיתדשי להו כלומר הן נידושין ונרמסין בדריסת רגלי מכניסין שאר המתים בכוכין של כתלים ודורסין על אותן הקברים כשנכנסו במערה ואיכא זילותא דשכבי ואי עביד להו להך תרי כוכי לבראי של מערה בחצר בקרקע אחד מימין הפתח ואחד משמאל לא אפשר דהתנן חצר הקבר העומד בתוכה טהור מפני שאין בה שום טומאת מת ואם איתא דהללו ב' כוכין משוכין ונקבעין מחוץ למערה בחצר ופותחין למערה משתכח דאיכ' קברי' בחצר ואמאי העומד לתוכה טהור טמא מיבעי ליה דהכן דקאי או מי שעושה חולין בטהרה דומנין דדריס על מקום הקברים ודמי כמאן דקאי בגופה של מערה והוה ליה טמא: א"ר יוסי בר חנינא דבעיד להו על פתח המערה אחד מימין ואחד משמאל כמין גגר. כלומר הכותל של פתח המערה אינו עבה ד' אמות שיהא יכול למיקבע הכוכין בעוביו שלא יצא לפנים או לחוץ ואין יכול לתקן בענין אחר אלא חופרין בעובי הכותל מלמטה למעלה ומשים אחד מכאן של פתח ואחד מכאן ומשים בתוכו המת עם ארונו זקוף כמין גגר כמו בריח החלון היורד ונועל מלמעלה למטה זקוף דהשתא ליכא למיחש משום טומאה דחצר ולא משום

קא: המוכר פירות פרק ששי בבא בתרא

פה א מי"י פ"ט מהל' טומאת מת הל' ג:

רבינו גרשום

קבורת חמורים היא זו ואיכא דילותא דשכבא. אלא אמר רבי יוחנן הכי מנח להו בקרן זוית באותה חצי אמה שפנוי בכותל אורך המערה שיש הפרש מן כותל הרוחב לכתך הראשון באותה חצי אמה חופר וקובע הכוך האחד וכן נמי לאידך ניסא דפתח בסוף כותל הפתח בחצי אמה של כותל הפנוי עביד אידך כוך דהשתא לא מיתדשי וליכא למיחש משום טומאה בחצר דלא נפקי כלל בחצר. ומקשי' לר' יוחנן אכתי איכא למיחש משום דילותא דשכבי דהא נגעי כוכין בהדדי שיפחת כוך של זוית זה בכוך הראשון משום דכל כוך וכוך רחבו אמה וקרן זוית אינו אלא חצי אמה והיכי מצינן לאוקמי כוך מאמה רוחב בחצי אמה בקרן זוית אא"כ מתערבין ביחד הכוכין לפי שלשני כוכין אין להם מקום אלא אמה וחצי וכל אחד צריך לו אמה נמצא שיהו ב' הארונים מורכבין זה על זה חצי אמה נוגעין זה בזה ולדברי הכל שמענן מתתני' דמרתיקין כוך מחביריו אמה שלימה. ואית דמפרשי בקרן זוית דאידך כותל שכנגד הפתח שיש לכל צד חצי אמה פנוי מכאן וחצי אמה פנוי מכאן ובאותו אלכסון הזוית חופר הכוך ולא קא נגע באחריני. ומקשי' נמי סוף סוף הכא בפתח הכוך שאין לו אלא חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן דהיינו כשיעור רוחב הכוך בלבד הא קא נגעי האי אמצעי שבקרן להאי כוך ראשון דהאי כותל ולהאי כוך דהאי כותל. ומתרץ לתרוייהו לישנא. אלא אמר רב אשי לעולם בקרן זוית מוקים להו ואפ"י אחד לימין זוית כותל הפתח ואחד לשמאל ומצית לתרוצי דלא נגעי כוכין בהדדי. דהכא בבאי עסקינן דמעמיק האי כוך בקרן זוית שמעמיק וחופר מתחת אמה של כוך הראשון שבאורך הכותל דהשתא יש הפסק קרקע עובי אמה כינתים דלא נגעי באידך כוך דאי לא תימא הכי כדתריצנא בהעמיק אלא קס"ד למימר דעביד לה שוה בשוה לאורך אי הכי ד' מערות דקתני לר"ש במתני' דעביד בכל כותל חצר מערה שברחבה של כל אחת כרוחב כותל החצר חוץ מאחת שמקצרה מן הכותל שבאותה כניסה נכנסין לחצר. אי עביד להו לכל הני כוכין ז) דהכי ד' אמות שוה בשוה אישתכח דקא נגעי כוכין אהדדי אותן שסמוכין לזוית החצר לפי כי ד' מערות מקיפות החצר והחצר באמצע וכל מערה שש על ח' וקובע בכל מערה י"ג כוכין ומתחלקין הכוכין ד' מכאן באורך וד' מכאן באידך גיסא באורך וג' מנגד הרוחב וב' על פתח המערה וכן לכל מערות ועכשיו בשתקבע באורך הכותל ד' כוכין במערה שבמזרח החצר לדרום המערה ד' כוכין ובאורך כותל המערה שבדרום החצר ד' כוכין לצפון המערה לכניסת המערה נמצא שאותן ב' כוכין שבצפון המערה שעומדות בדרום החצר ואותן ב' כוכין הראשונים שבדרום המערה לכניסת המערה שעומדים במזרח החצר נוגעין ונכנסין זה בזה אותן שנים מזה שעומדין לקרן מזרחית דרומית של חצר נוגעין ביחד ראשיהן ונכנסין זה בזה וכן לדרומית מערבית וכן למערבית צפונית של חצר אותן כוכין הסמוכין לדרום החצר נוגעין זה בזה אלא אין להן תקנה אא"כ השנים שבזוית ג' ממעמיקין יותר מן השנים שבזוית זו שפוגעין כנגדן כדי שלא יגעו הללו והללו הכי נמי אותן שבקרן זוית שבימין הפתח ושמשמאל מעמיקין יותר מן האחרים שלא יגעו או יקבעם באידך כותל רוחב המערה בקרן זוית אחד מכאן ואחד מכאן ומעמיקן: רב הונא בריה דרב יהושע אמר. לא צריך לתרוצי לר' מערות דר"ש במעמיק שום כוך יותר מחביריו כלל ומהכא לא תפשוט לשני כוכין הללו דד' מערות לר' שמעון בלא מעמיק מתקנו כוכיהנו שפיר דלא נגעי אהדדי וכגון דעביד להו לכוכין דידהו כחרותא. כלומר כמו ענפי הדקל שאין יוצאין מן הדקל כנגדן בשוה אלא מצדדין ופונין למעלה כך כל הכוכין שבכותלי אורך המערות יצדדם כלפי מעלה כמו ענפים ולא יפגעו ולא יגעו זה בזה אותן שסמוכין לזוית החצר אבל אותן ב' כוכין שבימין הפתח ובשמאל לא מצית לאוקמינהו כי האי גוונא במצדד דאין להם מקום כל כך רגיעו ז) לחללו שסמוכין להן מכאן ומכאן: והא דרב הונא. דמוקים להו בחרותא שמצדדן ומחזירן הכוכין כנגד האלכסון ולא כנגדן בשוה בכותל ברותא היא. כלומר לאו מילתא הוא דאותו מקום דכוכין שיוצאין בו הכוכין בין מערה למערה בכותל אורך מערה זו ובכותל אורך מערה זו הרי הן ח' על ח' בריבוע לפי שאורך כותל מערה זו ח' אמות ואורך כותל מערה אחרת שבצידה ח' אמות היינו ח' על ח'. ומכדי קים להו לרבנן דכל אמתא ברבועא הויא אמתא ותרי חומשי באלכסונא כלומר כל אמה שהיא מרובעת אמה אם

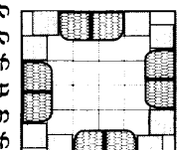

האלון שהוא ד' אמות בכוך שהוא באורך המערה ואפי' השתא שהמערה שהיא רחבה ארבע קשיא אמתא באמתא היכי יתיב אלא שלא היתה רחבה ארבע בגמלוס אלא יותר מעט מארבע אמות ועוד יש לפרש דלכל הפחות הפתח רחב שתי אמות ומחלה ואותו שבימין רחוק אמה מקרן זוית ושבשמאל חצי אמה ז)וכן נראה לר"י וצריך לדקדק היאך יוכלין מחצר למערה שאם היה חצר משפיל והולך במקום שנכנסין לארבע מערות של ארבע רוחותיה אם כן לא היה לאור להשתמש מטה וקובריה אלא ולמי החצר היה שם על שם שזה ולכן הסולם היו יורדין מן החצר למערה או מורדות היו מן החצר למערה: ט) **דעביד** להו כמין גנר. והא דתנן בסוף זיר (דף מד:) המוצא מת מושכב כדרכו ואמר גנמרא מושכב פרט ליושב לר' יוסי בר' חנינא דהכא דוקא יושב ממעט ולא עומד: **דעביד** להו בקרן זוית. ולא"ת כיון שהוא מעמיק אמאי צריך שיעשה בקרן זוית יעשה ברוחב המערה או באורך המערה בין כוך לכוך באמה שבינתים ויעמיק וי"ל לפי שהיה מקלקל כותל המערה והיה קרקע עופל והכוכין היו מקלקלין הואיל וזה הכוך שמעמיק הולך באותו צד שאחר כוכין הולכין אבל בקרן זוית אינו כן: **המוצא** מת מושכב בדרכו. בפ"ב דזיר (דף סה.) אמר המוצא פרט לגמלוי ופ"ה פרט לידוע אם אחד מהן ידוע והשנים אינן ידועים וקשה לפי' דממעטע מגוי משמע דגריע טפי אחד ידוע ושנים אחלה משנים ידועים ואחד אחלה מדקממעטע ליה וזה אינו דכך שוה זה כמו זה דבין שנים ידועים ואחד אחלה בין אחד ידוע ושנים אחלה אין להן שכונת קברות עד שיהו שלשתן ידועים או שלשתן אחלה כדאמר בזיר ונראה לר"י פרט לשם שכל מה שנכנס הכוך שבקרן בקרקע מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה אבל בכל המערה אי אפשר עוד שהרי יש כוכין שיהו נוגעים בכל לד. כן נראה בעיני ועיקר: **דאי לא תימא הכי.** אלא כל הכוכין שבמערות בשוה הן ואין זה גבוה מזה כלל: **מ"כ ארבע מערות לר"ש היכי עביד להו.** לכוכין של מערה מזרחית ושל מערה דרומית והוא הדין לכל שתי המערות הסמוכות זו לזו: **והא קנגעי כוכין אהדדי.** כוך של מערה מזרחית שבקרן דרומית מערבית רחוק חצי אמה מן הזוית נכנס הוא לתוך כוך של מערה דרומית באותו שבכותל מזרחי שהוא בקרן מזרחית לפונית כזה דכיון דאין זה רחוק מן הזוית אלא חצי אמה וזה שבא אלכו כנגד רחבו אינו רחוק מן הזוית אלא חצי אמה נמצא כל אחד נכנס בשל חבירו שלא אמות ומחלה: **רב הונא בריה דרב יהושע אמר.** מהכא לא תפשוט דלעולם שוין הן ואינו מעמיק ואפי' הכי לא נגעי כוכין דארבע מערות בהדדי משום דעבידי כחרותא עשויין הכוכין של שתי המערות באלכסון כחרות של דקל כזה: **כמה הויא להו.** הקרקע של כותלי שתי המערות שבהן יוצאין ח' כוכין כחרותא ח' אמות על ח' אמות מרובעות הוי אותו קרקע באורך ג' הכתלים אחד שתי ואחד ערב דהוי להו אלכסונה ח' אמות וט"ז חומשים דהיינו חד סרי אמה וחומשא היאך יתכן לנאת דרך אותו אלכסון ח' כוכין של שמונה אמות ושבעה אלכסון ויוצאין דרך שם ט): **ברוחא היא.** ולא מתוקמא דר"ש אלא במעמיק והכא נמי במעמיק כדאמרן: **ואיכבעי אימא.** לא תיקו להכך שני כוכין ולא לארבע מערות דר"ש במעמיק אלא כדאמר רב שישא כו' לקמן בשמעתין [קנ:]: **ה"ג כנפי.** אותן שני כוכין עושה אותן בתוך חצי אמה הריקנית ונלאן אחרון בתוך האמה הריקנית שבקרן זוית בשוה לכוך ויעשנו קלר לעורך לתת שם נפלים וכיון דקלר הוא אינו מזיק כל כך לכוך גדול שבנידו אלא שיהא משהו כותל בינתים ואתא ר' שמעון לאורויי דמנהג בונה קבר לעשות שם שני כוכין לעורך נפלים ולר' שמעון נמי הכוכין שהן בתוך הארבע אמות של מערה השנים קברי נפל הן שאין ארכן אלא חצי אמה והלכך אין כוכין הללו נכנסין לתוך ארכן: **תנן התם.** בסוף מסכת זיר: **המוצא מת.** תחלה אלא נודע עד עכשיו שהיה כאן מת אי נמי נודע שם כאן מת ואחר כך מצא שנים אחרים תחלה אלא היו ידועין לא הוי שכונת קברות לקנות מקומן אלא נוטלן ואת תפוסתן עד שיהיו אלשה ידועין או אלשה תחלה כדתניא בשילהי מסכת זיר והכי גמירי לה: **מת מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו.** אם רוצה לעשות שם עהרות מפנהו למת משום דלא קנה מקומו כל זמן דלא הוו אלשה דאיכא למימר לא היה המקום הזה מקום קבורה אלא על ידי הדחק שלא היה להם פנאי להוליכו לבית הקברות קברוהו לשם ומיהו כיון דמת הוא ולא הרוג ומושכב כדרכו נוטל גם את תפוסתו כדמפרש במסכת זיר (דף סה.) כמה שיעור תפוסה פירש ר"א ז)(ברבי לדוק) נוטל עפר מיתות (ח) ומופר שאם טיפחים בקרקע בתולה ונוטל הכל דתמיני כרקב של מת ונפקא לן מדכתיב [בראשית מז] ונשאתני ממצרים ממצרים טול עמי כלומר מקרקע מצרים. אבל אם הוי הרוג שמצאוהו מגוידן אפילו הן קנה מקומו כלל אפילו לתפוסה דאיכא למימר שם נהרג ונפל וכן אם לא מושכב כדרכו איכא לאקומי דקא נעבו"ס ואין לו תפוסה וגם אם יהיו אלשה אין להם דין שכונת קברות אלא נוטלן כולן משם כדדייקינן התם להך משנה המוצא פרט למגוי כלומר פרט לידוע שאם אחד מהן ידוע ושנים אחלה לא מיתני בסיפא גבי מצא אלשה הרי זו שכונת קברות מת פרט להרוג שאם נמצאו מגוידין אפילו הן אלשה אין להם דין שכונת קברות דאיכא למימר כאן נהרגו ולא ניתנו לקבורה מושכב פרט ליושב כדרכו פרט לאלשתן מונח לו בין ירכותיו דאיכא למימר עכו"ס הוא הואיל ואין מושכב כדרך ישראל מת אי נמי אם ישראל הוא באקראי בעלמא השליכוהו לשם עד שיהא להם פנאי ויטלוהו מכאן לקברו בבית הקברות אלכך אין להם לא תפוסה ולא שכונת קברות: מתני' ואחד משמאל במעמיק ג) אלא כדאמר רב ששת בריה דרב אידי לקמן בנפלי בכוכין של נפלים קטנים הכא נמי בנפלי בכוכים אותן חצי אמה של קרן מערה זו עושה כוך של נפל קטן ואל יגע בכוכין האחרים והם הכי נמי לזיית כותל מערה זו עושה כוך של נפלי כדי שלא יגעו לכוכין של כותל מערה האחרת ולא צריך מעמיק. ולרב הונא דמוקים להו בחרותא אלכסון מצית נמי לאוקומי בנפלי שכל מקום שהוא שלא יגעו זה לזה או שלא יצאו חוץ מן האלכסון עושה כוכין של נפלי כדי שלא יגעו זה בזה ולא יצאו חוץ מן האלכסון. תנן התם במסכת נזירות המוצא מת משכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו אם המוצא באקראי פרט למצוי שאם ידוע אותו מת ששם היה קבור לא יזיזו המקומו מת פרט להרוג דודאי נוטלו ואת תפוסתו מושכב פרט ליושב כדרכו פרט לראשו בין ירכותיו דכל הני אפי' יותר מג' נוטלו ואת תפוסתן משום דהכי אחרתי להו דהוי מושלכין התם ולאו שכונת קברות הוא ואינו צריך לבדוק מכאן ואילך דודאי ליכא בית הקברות לשם ומצי למיזל כהנים להתם [אין אוכלי חולין] בטהרה. מצא שנים הבודק מן מתים כדרכן ומושכבין נוטלן ואת תפוסתן דלא קבר מקומן תפוסתו אותו קרקע שסביבו שהליחה והמות של מת שם כל אותה קרקע נוטל עמו דכמה עצמו דמי וחזרה עוד בבתולה הקרקע עם התפיסה ג' אצבעות והיינו תפוסתו דראמר להו יעקב לבניו בשעת פטירתו ונשאתני ממצרים מאי אמר להו ונשאתני ממצרים אלא הכי קאמר להו מקרקע מצרים טול נמי דדיינו נמי תפוסתו שלשה קנו בציר לא עד שנים איכא למימר דהכי איתרמי ערב שבת עם השמשיות וקברום התם ולא שכונת קברות הוא ולא צריך למיבדק טפי:

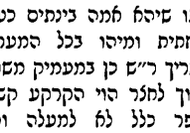

קבורת חמורים. שמשליכין בבור: יש מפרשים שיטה זו כך **דעביד להו בקרן זוית.** בחצי אמה הפנויה בזוית מזה ובחצי אמה שבזוית הכותל שכנגדו אצל הפתח בתחלת המערה לשם חוקק הכוכין בכתלים סמוך לכוכין האחרים והא נגעי כו' שכוך זה שהוא רחב אמה נכנס חצי אמה בכוך שבכותל המרוחק חצי אמה מן הזוית ומשני במעמיק לא יחפור בשוה לאחרים אלא מלמטה יחפור אותו שיהא אמה בינתים כעין עילית ותחתית ומיהו בכל המערה לא היה מצריך ר"ש כן במעמיק משום דבכאן סמוך לאחר הוי הקרקע קשה שאינו חופר כלל לא למעלה ולא למטה אבל באמצעית המערה שיש מכל לד כוכין ותפירות לא היה מצריך ר"ש לעשות כוכין למטה מן העליונה פן תפול המערה. י"מ כן ולא נהירא מדא דאין זה לשון קרן זוית ועוד א"כ למה אינו עושה כמו כן בכל המערה כוכין הרבה זה תחת זה דהא מוקי לה במעמיק וא"ת מפני שאינו רוצה לעשות כוך תחת כוך והלא בעל כרחך כוך זה שבסוף הכותל הסמוך לפתח הלא יש על גביו כוכין רבשוים של מערה השנית הסמוך לה אליבא דר"ש. הלכך הכי מפרשי לה דעביד להו בקרן זוית ממש מאחורי המערה ולא לגד פתח[ח] בשני הזויות שכנגד הפתח חצי הכוך בכותל זה וחצי הכוך בכותל זה והיינו מימין הפתח ומשמאל הפתח דקתני מתניתין כזה: ומקשינן **והא קא נגעי א כוכין.** של זוית שני הכתלים [בהדי הדדי] והוו להו אלשה כוכין זה בתוך זה לכל זוית וזוית דהך כוך דבקרן מחבר כוך שמכאן שהוא חצי אמה רחוק מן הקרן בסוף כותל מזרחי וכוך שבסוף כותל דרומי שאין בין כוך זה לכוך זה אלא חצי אמה על חצי אמה ואלכסונה: ומשני **במעמיק.** ולפיכך עושה אותם פרט לשם שכל מה שנכנס הכוך שבקרן בקרקע מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה אבל בכל המערה אי אפשר עוד שהרי יש כוכין שיהו נוגעים בכל לד. כן נראה בעיני ועיקר: **דאי לא תימא הכי.** אלא כל הכוכין שבמערות בשוה הן ואין זה גבוה מזה כלל: **מ"כ ארבע מערות לר"ש היכי עביד להו.** לכוכין של מערה מזרחית ושל מערה דרומית והוא הדין לכל שתי המערות הסמוכות זו לזו: **והא קנגעי כוכין אהדדי.** כוך של מערה מזרחית שבקרן דרומית מערבית רחוק חצי אמה מן הזוית נכנס הוא לתוך כוך של מערה דרומית באותו שבכותל מזרחי שהוא בקרן מזרחית לפונית כזה דכיון דאין זה רחוק מן הזוית אלא חצי אמה וזה שבא אלכו כנגד רחבו אינו רחוק מן הזוית אלא חצי אמה נמצא כל אחד נכנס בשל חבירו אלא אמות ומחלה: **רב הונא בריה דרב יהושע אמר.** מהכא לא תפשוט דלעולם שוין הן ואינו מעמיק ואפי' הכי לא נגעי כוכין דארבע מערות בהדדי משום דעבידי כחרותא עשויין הכוכין של שתי המערות באלכסון כחרות של דקל כזה: **כמה הויא להו.** הקרקע של כותלי שתי המערות שבהן יוצאין ח' כוכין כחרותא ח' אמות על ח' אמות מרובעות הוי אותו קרקע באורך ג' הכתלים אחד שתי ואחד ערב דהוי להו אלכסונה ח' אמות וט"ז חומשים דהיינו חד סרי אמה וחומשא היאך יתכן לנאת דרך אותו אלכסון ח' כוכין של שמונה אמות ושבעה אלכסון ויוצאין דרך שם ט): **ברוחא היא.** ולא מתוקמא דר"ש אלא במעמיק והכא נמי במעמיק כדאמרן: **ואיכבעי אימא.** כולן יוצאין ונוגעין להך שני כוכין ולא לארבע מערות דר"ש במעמיק אלא כדאמר רב ששת כו' לקמן בשמעתין [קנ:]: **ה"ג כנפי.** אותן שני כוכין עושה אותן בתוך חצי אמה הריקנית ונלאן אחרון בתוך האמה הריקנית שבקרן זוית בשוה לכוך ויעשנו קלר לעורך לתת שם נפלים וכיון דקלר הוא אינו מזיק כל כך לכוך גדול שבנידו אלא שיהא משהו כותל בינתים ואתא ר' שמעון לאורויי דמנהג בונה קבר לעשות שם שני כוכין לעורך נפלים ולר' שמעון נמי הכוכין שהן בתוך הארבע אמות של מערה השנית קברי נפל הן שאין ארכן אלא חצי אמה והלכך אין כוכין הללו נכנסין לתוך ארכן: **תנן התם.** בסוף מסכת זיר: **המוצא מת.** תחלה אלא נודע עד עכשיו שהיה כאן מת אי נמי נודע שם כאן מת ואחר כך מצא שנים אחרים תחלה אלא היו ידועין לא הוי שכונת קברות לקנות מקומן אלא נוטלן ואת תפוסתן עד שיהיו אלשה ידועין או אלשה תחלה כדתניא בשילהי מסכת זיר והכי גמירי לה: **מת מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו.** אם רוצה לעשות שם עהרות מפנהו למת משום דלא קנה מקומו כל זמן דלא הוו אלשה דאיכא למימר לא היה המקום הזה מקום קבורה אלא על ידי הדחק שלא היה להם פנאי להוליכו לבית הקברות קברוהו לשם ומיהו כיון דמת הוא ולא הרוג ומושכב כדרכו נוטל גם את תפוסתו כדמפרש במסכת זיר (דף סה.) כמה שיעור תפוסה פירש ר"א ז)(ברבי לדוק) נוטל עפר מיתות (ח) ומופר שאם טיפחים בקרקע בתולה ונוטל הכל דתמיני כרקב של מת ונפקא לן מדכתיב [בראשית מז] ונשאתני ממצרים ממצרים טול עמי כלומר מקרקע מצרים. אבל אם הוי הרוג שמצאוהו מגוידן אפילו לא קנה מקומו כלל אפילו לתפוסה דאיכא למימר שם נהרג ונפל וכן אם לא מושכב כדרכו איכא לאקומי דקא נעבו"ס ואין לו תפוסה וגם אם יהיו אלשה אין להם דין שכונת קברות אלא נוטלן כולן משם כדדייקינן התם להך משנה המוצא פרט למגוי כלומר פרט לידוע שאם אחד מהן ידוע ושנים אחלה לא מיתני בסיפא גבי מצא אלשה הרי זו שכונת קברות מת פרט להרוג שאם נמצאו מגוידין אפילו הן אלשה אין להם דין שכונת קברות דאיכא למימר כאן נהרגו ולא ניתנו לקבורה מושכב פרט ליושב כדרכו פרט לאלשתן מונח לו בין ירכותיו דאיכא למימר עכו"ס הוא הואיל ואין מושכב כדרך ישראל מת אי נמי אם ישראל הוא באקראי בעלמא השליכוהו לשם עד שיהא להם פנאי ויטלוהו מכאן לקברו בבית הקברות אלכך אין להם לא תפוסה ולא שכונת קברות: מתני' ואחד משמאל במעמיק ג) אלא כדאמר רב ששת בריה דרב אידי לקמן בנפלי בכוכין של נפלים קטנים הכא נמי בנפלי בכוכים אותן חצי אמה של קרן מערה זו עושה כוך של נפל קטן ואל יגע בכוכין האחרים והם הכי נמי לזיית כותל מערה זו עושה כוך של נפלי כדי שלא יגעו לכוכין של כותל מערה האחרת ולא צריך מעמיק. ולרב הונא דמוקים להו בחרותא אלכסון מצית נמי לאוקומי בנפלי שכל מקום שהוא שלא יגעו זה לזה או שלא יצאו חוץ מן האלכסון עושה כוכין של נפלי כדי שלא יגעו זה בזה ולא יצאו חוץ מן האלכסון. תנן התם במסכת נזירות המוצא מת משכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו אם המוצא באקראי פרט למצוי שאם ידוע אותו מת ששם היה קבור לא יזיזו המקומו מת פרט להרוג דודאי נוטלו ואת תפוסתו מושכב פרט ליושב כדרכו פרט לראשו בין ירכותיו דכל הני אפי' יותר מג' נוטלו ואת תפוסתן משום דהכי אחרתי להו דהוי מושלכין התם ולאו שכונת קברות הוא ואינו צריך לבדוק מכאן ואילך דודאי ליכא בית הקברות לשם ומצי למיזל כהנים להתם [אין אוכלי חולין] בטהרה. מצא שנים הבודק מן מתים כדרכן ומושכבין נוטלן ואת תפוסתן דלא קבר מקומן תפוסתו אותו קרקע שסביבו שהליחה והמות של מת שם כל אותה קרקע נוטל עמו דכמה עצמו דמי וחזרה עוד בבתולה הקרקע עם התפיסה ג' אצבעות והיינו תפוסתו דראמר להו יעקב לבניו בשעת פטירתו ונשאתני ממצרים מאי אמר להו ונשאתני ממצרים אלא הכי קאמר להו מקרקע מצרים טול נמי דדיינו נמי תפוסתו שלשה קנו בציר לא עד שנים איכא למימר דהכי איתרמי ערב שבת עם השמשיות וקברום התם ולא שכונת קברות הוא ולא צריך למיבדק טפי:

ח) נראה דל"ל לכל הני כוכין דאורכן ד' אמות או דל"ל לכל הני כוכין דידהו. ז) נראה דל"ל ויגעו לאלו של כוכין שסמוכין לשם מכאן ומכאן. ג) נראה דחסר כאן ול"ל ואיכבעי אימא דלא תוקמא במעמיק אלא וכו'

ז) [נדליין בכלכסון ואין גדליין שרן. ערוך ערך חרת ג'], ח) [ע' מ"ש על הגליון ב"מ ט.], ט) סוכה דף ח. [עירובין מ. וש"נ], ז) [חלבלא פנ"ז מ"ב מזיר מד.], כ) נ"א אלא, ו) [ובתוספתא שם מוכח לאיפכא], ו) [ויל זה ע"פ הרש"ש], מ) שין לעיל ע"א, ע) בדפוס פיחאדו לריך ליול זה.

הגהות הב"ח

(א) רש"ב ד"ה כמה היא וכו' ד' אמות ורחבן שטה כולן יוצאין: (ב) ד"ה מת מושכב וכו' ומוסר ג' טפחים. נ"ב ומימה דגמיר דף ס"ב ע"א אימא להדיא דציעות תפיסה הוא ג' אצבעות ע"ש:

מוסף רש"י

כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא. כשאתה מודד אלכסון שלהם אתה מוצא לכל אמה שבריבוע תוספת שני חומשים, כך שיעור אמצעים ומיכה ח.). **המוצא מת מושכב בדרכו.** ולא יוסב ולא ראשו בין ירכותיו ולא הרוג (זיר מד.). **נוטלו ואת תפוסתו.** ומפנהו למקום אחר ואינו חושש שם כאן במקום הזה שוס מת אחר, ומותר לו לחלך בכל מקום, וכן אם מצא שנים (זיר מד.).

רבינו גרשום (המשך)

תמדוד באלכסונה קא מייתרא טפי מאמתא תרי חומשי אמה וכיון דהני מקום כוכין שבסלע שבין ב' מערות הוה ח' על ח' בריבוע וכל אמה ואמה מהני ח' אמות אי מחזירינן לה באלכסונה מייתרא כל אמתא ואמתא תרי חומשי וכמה הוי להו מאותן ח' אמות כמה עודפות ט"ז חומשין דהיינו ג' אמות וחומש הוסיף אלו ג' אמות וחומש שעודף באלכסון על ח' אמות שהן בריבוע הוי להו חד סרי אמות וחומש באלכסון יסוף סוף תמניא כוכין בחד סרי אמין וחומשא של אלכסון היכי משכחת לה ד' כוכין של כותל כותל מערה זו וד' כוכין כותל מערה אחרת דקיימי בהנך חד סרי אמין אפ' באלכסון היכי משכחת לה והלא אורך הכוך ד' אמות ובין כל כוך וכוך אמה אותו כוך רבעי שבכותל זה וכוך רבעי שבכותל אחר יוצאין הרבה חוץ מזויית האלכסון וגם שאר הכוכין כשעומדין כנגד האלכסון נוגעין ראשיהן זה בזה ואי אפשר להעמידן באלכסון מפני שיוצאין העליונים חוץ מן שתי הזויות של האלכסון והם ה"ג לכל מערה ומערה ומי שמכר החצר והמערות לעשות כוכין אינו רוצה שיצאו חוץ מן האלכסון לגמרי כלל וכלל ולהכי לא מתרץ כי חדותא ולא ביוצאין כנגדן בשוה משום דקא נגעי כוכין דסמוכין לזויות אהדדי כדאמרן לעיל אלא להכי צריך לאוקמי ביוצאין בכנגדן בשוה דבמעמיק אותן שבכותל אחר שסמוכין לזויות שלא יגיעו באותן היוצאין מכותל מערה אחרת סמוך לזויות וכי היכי דמוקמי הני במעמיק מיקמי נמי כולהו תרי כוכין דאחד

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ובוקע וכו' דמספקא ליה באיזה צד ערך לנדוק: (ב) ד"ה שרגלים וכו' בשלש זו שמונה: (ג) תוס' ד"ה מארבע וכו' לפיכך הסם למאן דאמר דלב"ע נוקב אמה: (ד) **באר"** בין כך לכך ואין ראוי להיות:

מוסף רש"י

אם יש ביניהן מארבע עד שמונה. אם יש בין ראשון לשני מתחילת מרבע לסוף ערך נדנדן, דהייט לרוחב המערה, או שהם מושכבין בתוך שמונה כמדת אורך המערה, שהאחד בתחלת אחד והשלישי בסוף ח', דהכי מוקי לה אלינא דרבנן ור"ש (נדה סד:). **הרי זו שכונת קברות.** יקבו מקומן ואע"פ שאין שם כלום, כדגרסינן התם שנפתח נאמנו מוכן שמוכנין מיכן לתוך המערה, לאיתרמויי איתרמי, דלא הספיקו לקבור שם אלא הללו שלשה מתים ויהואיל חזו שכונת קברות יש לחוש שמא עשו כאן שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן ואינו נאמנים שהוא אומר שם על שם, ונראין שיהא נוקב ממנו ולהלן עשרים אמה, שהוא כמנין שני מערות ויהמלר שכיניסם (נדה סד:).

רבינו גרשום

אבל אם מצא ג' וביניהם מד' אמות ועד ח'. הכי משמע ליה לאהאי תנא דסתם מערה ד' אמות על ח' באורך אית לה ומשום הכי אם מצאן הני ג' בד' אמות איכא למימר דהג' כוכין ברוחב הוי מושכבין ובודאי שכונת קברות היא ובודק עוד והכי סבור ליה דג' כוכין דיניהו הכי מרחיק מכותל זרות המערה טפח והכוך עצמו אמה ובין כוך ראשון לכוך שני ב' טפחים והכוך השני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי ב' טפחים והכוך השלישי אמה ובין כוך שלישי לכותל המערה טפח הרי כאן המערה הכוכין גופייהו ג' אמות ובין הספסקות שבין כוך לכוך ולשני צדי הכותל טפח הרי כאן ד' אמות והכי נמי אם מצאן הני ג' בח' אמות מפוזרין איכא למיחש שמא זה היה אורך המערה אבל זה שאינה נשלמת מן הכוכין שראוין להיות בארכה משום דאיכא למימר דאכתי לא הספיקו להשלים מכל וכל ואכתי הוה בדעתיהו לאותבי עוד ג' כוכין אחרים דהיינו ו' כוכין לח' אמות של מערה וההפסקות שבין כוך לכוך ב' טפחים היינו י' טפחים שבין ז' כוכין וב' טפחי' טפח מכאן מכותל ולכוך וטפח מיכן מכותל ולכוך היינו י"ב טפחים להפסקות שהן ב' אמות ובידוע שהן שכונת קברות בודק הימנו ולהלן כ' אמה ח' אמות מן המערה זו באורך רשש אמות של חצר של פני המערה הרי י"ד אמות ואכתי איכא למיחש למערה אחרת שכך שנינו במתני' בין לרבנן ובין לר' שמעון קתני מתני' דפותח ב' מערות לתוכה אחת מיכן ואחת מיכן ולר' שמעון ד' הרי בין מערות שתסרי אמות ורשש אמות שבחצר הרי כאן כ"ב אמות וכך צריך לבדוק והיינו ב' אמות דמיותרות הכא טפי נשאיל לקמן אל"ב דמאן קאמר דמשום ספיקות בית הקברות בודק כ' אמה: מצא אחד כשהיה בודק בסוף כ' אמה בודק הימנו ולהלן כ' אמה. דודאי שכונת בית הקברות היה: שרגלים לדבר. כלומר דבר ברור וידוע הוא שאלמלא שהוא שכונת קברות מי שהיה מוצא המת יחידי תחלה היה נוטלו

מלא שלשה. מתים מושכבים כדרכן זה בצד זה אם יש בין הראשון לשלישי קרוב לד' אמות או קרוב לח' הרי זו שכונת קברות ולא יטלם מכאן דקנו מקומן דסבירא ליה להאי תנא תוכה של מערה ארבע אמות על ח' וסבירא ליה נמי שג' מתים נקברים בכותל רחבה דלא הוי אלא ארבע אמות נשלשה כוכין וכ' טפחים בין כוך לכוך וטפח לזוית הרי ו' טפחים סך הכל ד' אמות ובכותל האחרון ח' אמות יקבור לפי חשבון זה ו' מתים בו' אמות ושני אמות הנותרות הן י"ב טפחים לא מהן י' טפחים לה' אורות שבין ששת הכוכין טפחים לכל אור ואויר נשארו טפחים לזוית והלכך כשמולאן שלשה בתוך ד' אמות איכא למימר זהו כותל קצר של מערה שכנגד הפתח. וה"א איכא לספוקי בכותל האחרון אלא שעדיין לא נתמלאו כל הכוכין. וכן אם מלא ג' מפוזרין בתוך ח' אמרינן באורך המערה נקברו אלא שעדיין יש כאן ג' כוכין שנתמלאו עפר כשנפלה המערה ועדיין לא נקבר בהן מת. אבל מצאן רצופין יותר משיעור הזה אין זה שכונת קברות אלא ע"י הלחץ נקברו לשם על מנת לפנותן היום ולמחר ולא קנו מקומן וגם אין צריך לבדוק יותר. הכא לא גרסינן כמלא המטה וקובריה: **ובודק ממנו ולהלן כ' אמה.** היכא דמלא ג' בד' אמרינן רובה המערה הוא וכנגדו פתח האחר יש עדיין מערה אחרת כנגדה חוץ לאחר והאחר בין שניהן הלכך בודק ממקום שכלים גוף המתים לגד המערה כ' אמה כילד ח' אמות המערה ובודק בכתלים משני צדדין ואח"כ בודק שש אמות דאחר מפני המערות הפתוחות לה מכאן ומכאן לר"ש נמי דהייטו בדיקה כ' אמות כנגד האחר בשביל ב' המערות מכאן ומכאן וחוץ לאחר עדיין ח' אמות מפני מערה חיצונה שכנגד זו הרי כ"ב אמה ולקמי' פריך אמאי לא קאמר בודק כ"ב אמה. וה"ה דאיכא לספוקי בהנך ג' מתים שנתרבע אמות שמא זהו אורך המערה שקוברין בה ועדיין לא נתמלאת וצריך נמי לבדוק כנגדן עד ד' אמות שיש מכאן עד כותל האחרון שכנגדו דשמא כנגד מתים הללו יש מתים אחרים הקבורים בכותל שהוא אחרון ח' ועוד צריך לבדוק מלמעלה ומלמטה כ' אמה דהייטו מ' אמה דשמא זוהי מערה שבמזרח האחר ויש עדיין מערה אחרת כנגדה במערב האחר א"נ זוהי שבמערב האחר יש עדיין מערה אחרת במזרח האחר. ותנא לשון קצר נקט בדיקת כ' אמה לאשמועי' דאורך ב' מערות ואחר לא הוו אלא כ' אמה כדלקמן ומדעתך לא ובדוק בדיקות כ' טובא בכל לד דאיכא לספוקינהו כדפרישית. והיכא דהוו לה הג' מתים מפוזרין בח' אמות ולאי הדבר ידוע שבאורך המערה נקברין ולא ברחבה וא"ל לבדוק אלא כנגד ד' אמות מפני כותל המערה שני שכנגדו ומלמעלה ומלמטה כ' אמה דלמא מערה זו במזרח האחר ויש עדיין מערה אחרת במערבו או דלמא במערב האחר היא ויש עדיין אחרת במזרחו. וכללא דמילתא כל היכא דמספקא לי' (ו) אצר צריך לבדוק מד' רוחותיו לר"ש בודק ממנו ולהלן כ' דמי יימר דמצית הקברות זה הויא ההיא מערה שמא קבר אחר הוא ואחר אחרת של אדם אחר וצריך לעשות גם לשם בדיקות לעליל דכמו שיש כאן קבר יש לומר עדיין יש כאן בהך שדה קברים אחרים טובא: **שרגלים לדבר.** אחרי שכבר נמלא בשדה (ז) זה שכונת קברות: **שאילו מספחלה מלאו.** קודם שנמלא ג' מתים הללו דליכא הסמא רגלים לדבר היה נוטלו ואת תפוסתו כדאמרן [קא:] המולא מת כו' נוטלו ואת תפוסתו אבל עכשיו שנמלא לנסוף חשבינן לההוא יחידי שכונת קברות אלא שעדיין לא נקבר בההוא מערה יותר: **לעולם ר"ש היא.** דאמר אורך מערה ח' והאי דאמר רחבה ד' תרי תנאי אליבא דר"ש והאי תנא דהך בריתא אליבא דר"ש: **יש להן הפוסה.** מאחר שנמלאן מתים ולא הרוגים וגם מושכבין כדרכן והיינו ההוא תנא דלעיל אליבא דר"ש אתיא: **משום ר"ש הוא.** ר"ש סתם היינו ר' שמעון בן יוחי: **כאילו אינן.** וטעמא מפרש לקמן בשמעתין [ע"ב]: **כ"כ הויין.** שתי מערות של ח' ח' ושש דאחר הרי כ"ב: **ואי רבנן.** מוקי להך סיפא אע"ג דריש ולאי לא אתיא כרבנן האמרי בתמני' [ק:] אורך מערה ו' ותמני' הויין י"ב דשני מערות ושש דאחר: **לעולם.** הך סיפא רבנן היא וריש ר"ש וסיפא רבנן: ה"ג **וכגון דבדק באלכסונא.** וכ"כ בפר"ח כלומר שבדק מערה ראשונה באלכסון כי המערה הוא לרבנן ו' על ד' וכשנמלא ג' מתים ורוצה לבדוק לפניו כותלי המערה אינם בהן כוכין מכאן ומכאן באורך ד' אמות והן מסודרין בכותל שאחרו ו' נמלא מקום הכוכין בתוך כותל המערה ארבע אמות

אמצא שלשה אם יש ביניהן מארבע עד שמונה הרי זו שכונת קברות ובודק ממנו ולהלן עשרים אמה מצא אחד בסוף עשרים אמה בודק ממנו ולהלן כ' אמה שרגלים לדבר שאילו מתחלה מצאו נוטלו ואת תפוסתו אמר מר מארבע ועד שמונה מני אי רבנן הא אמרי ד' אמות על שש אי ר' שמעון הא אמר שש על שמונה לעולם ר' שמעון היא והאי תנא דתניא מצאן רצופין ואין ביניהן מד' אמות עד ח' יש להן תפוסה ואין להן שכונת קברות רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון רואין את האמצעים כאילו אינן והשאר מצטרפין מד' אמות ועד ח' במאי אוקימתא כר' שמעון אימא סיפא בודק הימנו ולהלן עשרים אמה מני אי ר"ש עשרים ותרתין הויין אי רבנן תמני סרי הויין לעולם רבנן היא וכגון דבדק באלכסונא ומדהא באלכסונא הא נמי באלכסונא עשרים ותרתי הויין חדא באלכסונא אמרינן תרי באלכסון לא אמרינן רב

אז שאין ידועין סתמא דמילתא דלשם קבורה הניחוס שם: **מארבע** אמות ועד ח'. פ"ה דס"ל להאי תנא דתוכה של מערה ד' אמות על ח' וס"ל נמי דג' מתים נקברין בכותל מערה דלא הוי אלא ד' אמות וקשה לר"י דלקמן דייק מני אי ר' שמעון אי רבנן הו"ל למידק נמי דלא אתיא לא כמר ולא כמר דהא אין בין כוך לכוך כשיעור שיש בשנתיו שהוא אמה בינתיים לכ"ע ומיהו איכא למימר דמתני' כרשב"ג דאמר הכל כפי הסלע ועוד הקשה ר"י דהך משנה דהמולא מת איתא נמי בתהלות (פט"ז מ"ג) וקתני נמי התם בסיפא הבודק בודק אמה ומניח אמה ואי סבר האי תנא דליכא אלא ג' טפחים בין כוך לכוך אמאי מניח אמה ומיהו בלא"ה צריך ליתן טעם אמאי דקתני בתוספתא דאהלות (פט"ז) דאיכא התם (ג) מאן דאמר ג)[דלב"ה] בודק אמה ומניח שתים אמאי מניח ג' כיון שאין כי אם אמה בין כוך לכוך אבל ודאי קשה לפ"ה דאמר ר' שמעון בשמעון רואין את האמצעים כאילו אינן והשאר מצטרפין מד' אמות ועד ח' והיאך יצטרפו לשיעור ד' אמות אי רואין לאמצעים כאילו אינן א"כ הוי אמה בין כוך לכוך ואין (ד) להיות אלא ג' טפחים כיון דשלשתן בד' אמות ומפרש ר"ת דהנך ג' דקתני הכא שנים מהן מרוחב המערה ואחד מאורך ויש בין כוך לכוך אמה כשיעור דמתני' וד' אמות היינו לשנים שברוחב ג' אמות ואמה בינתיים הרי ג' והשלישי יצא בסוף אמה כשיעור אלא אמה מרוחב המערה ואלי אמה מאורכה בזוית והשתא אמי שפיר דכשמלאן רצופין ממש רואין אמצעים כאילו אינן ואיכא אלא אמה בין כוך לכוך: **בודק הימנו ולהלן ב' אמה.** רגילין היו להניח לד מרגלותיו כלפי המערה ומיירי כשנמלא ראשו לגד מערה ומרגלותיו הפוכין לגד אחרת דאיכא לן למימר ממערה אחרת הוא לפיכך בודק להלן כ' אמה: **במאי אוקימתא כר"ש.** הלשון דחוק מאד דמשמע דמשום דאוקמה כר"ש פריך והדר פריך מני אי ר"ש אי רבנן אלא אתיא כשום תנא ושוד דמגופה מני למיפרך דכיון דקתני דהמערה אורכה ח' א"כ כ' ותרתין הויא: **וכגון שבדק באלכסונא.**

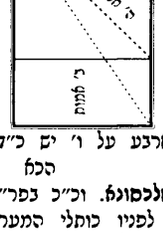

פ"ה דאלכסון ד' על ו' הן ב' [אמות] כאלכסון של ה' על ה' ולא יתכן שהרי בד' על ו' תן החוט באלכסון של ד' על ד' כזה יהיה לו ד' אמות וח' חומשין ועוד נשאר לד למטה ב' אמות ובין הכל לא יהא החוט ארוך אלא ז' אמות ושלשה חומשים וכל שכן אם יש לך החוט ביושר באלכסון מארבע על ו' שיהא פחות ועוד על כרחך אלכסון של ה' על ה' גדול יותר דהא בה' על ה' יש כ"ה אמות ובארבע על ו' יש כ"ד: הכא

לו' שמעון לא מקשי' אלא מסיפא דהא מתני' דרישא ודאי לא מיתוקמא כרבנן משום דאמרי איכא למיפרך דאי הרבנן הא אמרי ד' אמות על ו'. אבל כו' שמעון מתוקמא משום דתרי תנאי אליבא דר' שמעון ולא דייק הכא אלא מסיפא:

עין משפט נר מצוה

פט א מי' פ"ע מהל' טומאת מת הל' ג:
צ ב מי' שם הלכה ה:

רבינו גרשום (המשך)

ואת תפוסתו ולא היה בודק יותר אלא כיון שלא נטלוהו להכי הניחוהו שידרש ששם שכונת קברות ולהכי צריך לבדוק הימנו ולהלן כ' אמה עוד דחיישינן לשכונת קברות אחריתי: ד' אמות על ח' דהא מתני' דנזירות מאן קתני לה. אי רבנן דמתני' ד' על ו' קאמרי דהיינו דין דמערה: לעולם ר' שמעון היא. דהכי נמי קאמר ר' שמעון דדין ארכה של מערה ח' אמות והאי דקא מפחית ב' אמות מן רוחב ור' שמעון קאמר שש רוחב הא לא קשיא האי תנא סבר לה דר"ש קאמר נמי ד' על ח'. דתניא מצאן רצופין טפי מג' ואין ביניהם שיעור מד' אמות רוחב ועד ח' אמות באורך יש להם תפיסה כו'. ור"ש בן יהודה אומר משום ר"ש כו' ומתני' היינו אליבא דהאי תנא דר"ש בן יהודה: רואין את המתים אמצעים כאילו אינן והשאר ג' מתים מצטרפין מד' ועד ח': במאי אוקימתה. להא מתני' דנזירות: כר' שמעון. ואי ר"ש אמאי קתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה ותו לא והא כ"ב הויין ח' ממערה זו ושש מן החצר שלפני המערה ות' ממערה אחרת שמצד השני מן החצר הרי כ"ב. ואי מוקמת לה סיפא כרבנן א"כ היכי תניא בודק ממנו ולהלן כ' אמה והא לרבנן לא הוי אלא תמני סרי ותו לא משום דקסברי רבנן מערה שש באורך והחצר ו' באורך והמערה שמצד השני של החצר נמי ו' באורך היינו י"ח אמה ואנן בעינן כ' אמה: לעולם מתוקמא מתני' דנזירות דקתני בודק כ' אמה כרבנן. והאי דקשיא לך לרבנן תמניסרי הויין הא לא קשיא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע לעיל באלכסונא דמוקי להו לכוכין כי חריותא באלכסונא הכי נמי בודק המערה גופה באלכסונא וכי האי גוונא בבודק באלכסונא שהמערה היא ד' על ו' והנהו ו' אמות מייתרות באלכסונא י"ב חומשין דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא והנהו י"ב חומשין העודפין הויין ב' אמות ותרי חומשי משתכח דהא מערה באלכסונא ח' אמות ותרי חומשי וחצר ו' אמות ואידך מערה ו' אמות הרי כאן כ' אמה וכמשנה דנזירות הוא דקתני בודק הימנו ולהלן כ' אמות ואם נפשך לומר הא אכתי פשו להו ב' חומשין על כ' ואכתי לא כ' היא הא לא קשיא משום דההיא מערה לאו מרובעת היא דלא הויא ד' על ו' כי אם ד' על ו' ובההוא קצרות של מערה מחסרינן הני ב' חומשין דנכנסין להתם ומשום הכי לא מדקדק להו בחשבון: ומקשינן מדהא מערה מוד לה באלכסונא אידך מערה נמי של אידך צד של חצר מחוד לה נמי באלכסונא אי הכי דתרוייהו מודד להו באלכסונא טפי להו יותר מכ' דכ"ב הויא דאידך מערה מייתרא נמי באלכסונא י"ב חומשין ואכתי מתני' מני: ומשני חדא מערה באלכסונא אמרינן דבודק, תרי מערות באלכסונא לא אמרינן ולעולם כרבנן מתוקמא דקתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה. והא דקמקשינן הכי